

Sammanställda anteckningar från Jordbruksverkets Dialog 1 om planen för restaurering av natur

Bakgrund

Detta är en sammanställning av deltagande organisationers förslag på åtgärder vid Jordbruksverkets dialog om framtagandet av planen för restaurering av natur som genomfördes den 16 & 26 maj 2025. Dialog 2 genomförs 11 november 2025.

Syftet med dialogmötena den 16 & 26 maj var att ge Jordbruksverket idéer och information från berörda aktörer om relevanta delar i arbetet med planen om restaurering av natur.

Huvudfrågan för dialogmötet var: *Vilken eller vilka **åtgärder** föreslår du eller din organisation **skulle kunna göras** för att nå målen i respektive artikel inom naturrestaureringsförordningen och **vad krävs** för att åtgärden ska kunna genomföras?*

Samtal genomfördes gruppvis med upp till 10 deltagare per ämnesområde. De gruppvisa samtalen inleddes med en kort presentation av de uppsatta målen för respektive ämnesområde.

Förslagen på åtgärder är sammanställda per ämnesområde. Jordbruksverket vill understryka att detta är åtgärder som de deltagande organisationerna har föreslagit och att Jordbruksverket kommer att beakta dessa förslag på åtgärder när vi tar fram planen för restaurering av natur.

Som komplement till dialogmötena har Jordbruksverket haft ett webbformulär på webbplatsen om NRF under perioden 16 maj till 8 juni. Webbformuläret har varit utformat så att det i möjligaste mån har gett samma möjligheter att lämna förslag på åtgärder som att delta i dialog 1. Redovisning av förslag på åtgärder som inkommit via webbformuläret redovisas separat.

I andra halvan av oktober bedömer vi att det finns ett färdigt förslag till plan för restaurering av natur. Jordbruksverket planerar att genomföra dialog om förslaget till plan för restaurering av natur den 11 november. Mer information om denna kommer aviseras i god tid på Jordbruksverkets webbplats om NRF <https://jordbruksverket.se/vaxter/odling/biologisk-mangfald/naturrestaurerings-forordningen> samt via mejlutskick.

Restaurering och skötsel av betesmarker och slåtterängar

16 och 26 maj 2025

Restaurering och skötsel av betesmarker och slåtterängar diskuterades i fem grupper under de två dagarna.

Mötesledaren inledde med kort presentationsrunda av deltagarna och de **mål** i förordningen som vi skulle ha dialog om:

- Att restaurera naturbetesmarker och slåtterängar av livsmiljötyp som inte är i gott tillstånd
- Att återetablera naturbetesmark och slåtterängar av livsmiljötyp för att nå den gynnsamma referensarealen
- Att livsmiljötyper som är i gott tillstånd inte får försämrats avsevärt

Varje deltagare i respektive grupp fick därefter svara på följande fråga:

- Vilken/vilka åtgärd/er föreslår du eller din organisation skulle kunna göras för att nå målen för resp. artikel inom naturrestaureringsförordningen?
- Vad skulle krävas för att åtgärden ska kunna genomföras?

Nedan sammanfattas de förslag på åtgärder som deltagarna förde fram:

Breda förutsättningsskapande åtgärder

Återetablera små brukningsenheter

Jordbrukets utveckling har lett till att många småbruk har lagts ner och med dem marginalmarker. Strukturrationaliseringen har bland annat drabbat norra Sverige där det nu finns stor areal som är restaurerbar. Det krävs en politik som stimulerar återupptagandet av småbruk och därmed få större möjlighet att restaurera marker i övergivna bygder i hela landet.

Kartlägg av infrastruktur för möjligheterna

Det behövs en kartläggning och inventering av den infrastruktur som behövs för att kunna etablera nya småbruk med djur, till exempel foderinhämtning, veterinär, slakterier, transport, vård och skola. Utifrån inventeringen blir det tydligare var det finns möjligheter att återuppta småbruk. Det bör även vara betydligt enklare regelverk för det småskaliga lantbruket eftersom regelmängden i sig blir orimlig för småbrukare att sätta sig in i, i förhållande till relativt liten areal och få djur.

Uppmuntra framtidens lantbrukare

Vikten av att locka unga till lantbruket, till exempel kommunikationsinsatser och material som riktas till lantbruksskolor. Hitta vägar till nya företagsformer och

samarbeten, ”det måste finnas fler sätt att vara bonde på som inte kräver 20 miljoner i investering”. Även skapa intresse bland människor som bor på landet och som vill ha möjligheter till självförsörjning. Kommunerna bör också ta ett större ansvar för detta. Hitta andra grupper som vill ha djur och hitta goda exempel som kan sprida sig.

Lönsamhet i naturbetesbaserad djurhållning

Lönsamheten i naturbetesbaserade företag behöver stärkas

Det absolut viktigaste för att kunna bibehålla, restaurera och återskapa naturbetesmarker och som alla tog upp är att det måste finnas en långsiktig lönsamhet i naturbetesbaserad animalieproduktion och att samhället i stort skapar möjligheter för lantbrukare att ha det, till exempel genom offentliga upphandlingar. Det är betesdjuren som måste finnas för att förordningens krav på skötsel, restaurering och återskapande av betesmarkerna ska vara möjlig.

I dag finns en ökad efterfrågan på växtbaserade livsmedel och det verkar som om Jordbruksverket satsar på spannmål i beredskapsfrågan? Betesdjuren behöver vara en del av beredskapen. Livsmedelsverkets nya kostråd kommer att innebära färre betesdjur om befolkningen följer dem. Lantbrukare som har betesdjur anser att de får kämpa i motvind. Det behövs en ökad efterfrågan på kött som betat på naturbete. Certifiering finns i dag och efterfrågan måste vara marknadsdrivande.

Ökat samarbete mellan markägare och djurhållare

Till skillnad från skogen så är det vanligt med arrenderad mark inom jordbruket. Det innebär att markägare och arrendatorer behöver jobba tillsammans. Till exempel när det är betesmarker som ligger långt bort från stallarna.

Ersättningar och stöd för åtgärder

Stöd för restaurering

Vissa menar att det finns behov av nytt restaureringsstöd med tydliga regler och med liknande prioriteringar oavsett var i landet man har verksamhet. De som restaurerar i dag gör idag det utan stöd, för att själva få bestämma hur marken ska restaureras. Man menar också att ersättningen blir för låg i förhållande till den administrativa kostnaden för den enskilda lantbrukaren, det krävs därför stora marker för att det ska gå ihop. Det behövs mer pengar för restaurering.

Stöd för stängsel

Stöd för vanliga och tillfälliga stängsel och rovdjursavvisande stängsel (RAS) i förebyggande syfte. Om virtuella stängsel tillåts bör även sådana få stöd. Varg och lodjur hindrar djurägare, framförallt fårägare, att restaurera mindre marker längre bort, då är RAS angeläget att bevilja även om rovdjuren inte har revir i dag.

Omfördela stöden till mindre brukningsenheter

Uppmuntra fler små jordbruk och anpassa ersättningarna till det, till exempel att höja gårdsstödet för små jordbruk för att kunna återetablera mindre brukningsenheter. Investeringsstöden bör ha en specialhantering för småjordbruk. Ett grundbidrag för dem som håller små besättningar med betande djur. Detta kan bidra till att minska strukturaliseringen.

Förändra miljöersättningen för betesmarker

Lära oss att hantera den stora variationen i betesmarker och individuella skötselplaner. Sent bete på torra marker. Näringsrika marker – annan skötselregim. Differentierat styrmedel och rådgivning för bättre effekt för biologisk mångfald. Differentierad rådgivning utifrån marken. Mer resultatstyrt system med olika mål för biologisk mångfald för olika marker så att marker med höga värden får mest betalt. De marker som avkastar minst har högst biologisk mångfald, där växer inte djuren tillräckligt.

Allt bete på skog gynnar pollinatörer och naturvärden, fler marker borde kunna få miljöersättning. Betesflora, mer solbelyst lövskog, brynmiljöer. Det behövs även skogsbeten som en typ av restaureringsåtgärd eftersom det kan vara svårt att se att det finns floravärden innan åtgärden bete är på plats.

Ge stöd till betesmarker med mycket sly som getterna äter.

Ge stöd för betesfria år och för sent bete.

Ge stöden till djuren

Det är djuret som ska få ersättningen snarare än marken. Det finns en markägare och det finns en djurägare. Djurhållarna behöver få tillgång till mer mark, men det kan avskräcka markägare att få livsmiljötyp på sin mark. Svårt att få till restaureringar om man sen måste sköta den för all framtid.

Dikor har ingen ersättning i sig, det behövs ett dikostöd. Behöver få bättre betalning för dikorna som är olönsamma i sig.

Stutbidrag för att få ut handjur på bete. Viktigt att behålla beteskravet. Alla marker som vi vill ha betade ska ha rätt till ersättning, till exempel skogsbeten och trädklädda betesmarker faller mellan definitionerna. Få med landskapsperspektivet med småbiotoper och lövskogsmiljöer.

Stöd till ängsvallar

Slätterängar i norra Sverige. Man är rädd att söka ersättningar för att man är rädd att bli återbetalningsskyldig och oannonserade besök. Ängsvallar borde kunna klassas som särskilda värden i norra Sverige och slå med traktor.

Tänk på att lantbrukarna behöver ha en trygghet i förutsättningarna för stöd och ersättningar och att ändrade stödregler medför otrygghet.

Stöd till fäbodbeten

Det finns många fäboddar och sätrar som ligger för fäfot i Sverige. Många av dessa är igenväxta och det behövs stöd för att restaurera dessa. Det behöver också finnas stöd för den som vill starta upp och därefter möjligheter till lönsamhet. Det saknas information om restaureringsstödet till fäbodbrukare. Det behöver även tillåtas att bygga nya byggnader på fäboden.

I dag får man få sälja 70 liter mjölk vid fäbod, behöver ökas. I Norge får man bygga nytt vid fäbod, vilket man även borde få göra i Sverige. Norge har överlag mer stöd till sina fäboddar.

Lagstiftning som anses begränsa möjligheterna

Förprovning

Förenkla förprovning för djurstallar. Tar i dag lång tid och handläggningen behöver växla upp eftersom nya byggnader kommer att krävas.

Djurskyddslagen

Stängsel är en viktig fråga och virtuella stängsel anses vara en förutsättning för att styra betesdjuren på många marker och en effektiv åtgärd för att fler marker ska kunna betas. Virtuella stängsel är i dag inte tillåtet enligt djurskyddslagen och flera lyfte behovet av att tillåta det.

Reglerna för daglig djurtillsyn behöver ses över eftersom det i dag tar lång tid för djurhållare som har djur på många marker. Möjlighet till ny teknik som GPS och digital övervakning.

Avskogningsförordningen (EUDR)

Avskogningsförordningen behöver få en bra implementering i förhållande till förordning om restaurering av natur. I dag många frågor kring EUDR och vittnesmål om att lantbrukare inte vågar restaurera marker om det finns risk att köttet som produceras där sedan inte kan säljas på marknaden.

Livsmiljötyper utanför jordbruksmarken

I dag finns 30 000 hektar golfbana. 50 procent av arealen är extensiva marker med bryn, sand, dammar, lövträd osv. Dessutom ruffytor som liknar slätteräng. Det förekommer bete redan i dag på vissa golfbanor. Behövs utökade samarbeten för att nå längre och projekt pengar för att finansiera jobbet.

Ledningsnätet är fullt av före detta slåtterängar och betesmarker. Glöm inte bort den areal som finns där. Energibranschen gör massor. Behöver ekonomiska incitament, avskrivning etc. för att göra ännu mer. Samtidigt vill man inte binda ris åt egen rygg eftersom handlingsutrymmet kan minska om hotade arter hittar dit efter åtgärd. Energibranschen gör mycket och vill använda de positiva ytorna som en kompensation för att man påverkar negativt på andra platser.

Kunskapen behöver öka

Miljöövervakning

Det behövs en baskartering/analys av var skötselåtgärder behöver prioriteras.

Förstärka uppföljningen inom Floraväkeriet, där man kan få kvitto på hur olika skötselinsatser ger resultat. Har i dag 8 000 växtlokaler per år, ca 5 000 i jordbrukslandskapet.

Vissa marker finns inte i ängs- och betesinventeringen, så TUVAs behöver kompletteras för att kunna hitta och restaurera fler marker, det finns potentiellt värdefulla marker som i dag inte är med i TUVAs.

”Nya” utmaningar för skötseln av marker

Ändrat klimat kan innebära andra krav på skötsel och djurhållningen. Det behövs mer forskning om det.

Invasiva arter behöver åtgärdas i hela landskapet. Beroende på art krävs specifika åtgärder.

Övriga åtgärder och inspel

Utveckla redskap för effektiv ängsslåtter

Ängsslåtter är en viktig åtgärd för målen i förordningen. Det finns ofta fröbanker kvar i gamla ängsmarker och de är därmed möjliga att återskapa, till exempel återvätning av sidvallsängar. Det behövs bättre och mer effektiva redskap för att möjliggöra återskapandet och vidmakthållandet. Hantverkslaboratoriet vid Göteborgs universitet har kunskap om detta. Vidare behöver ideella organisationer stöd och uppmuntran för att få till skötseln. Man kan använda historiska kartor för att hitta ängsresterna.

Ängsslåtter minskar, inte minst på fuktängar för att det är svårt att göra något med det som slås av. Hitta avsättningsmöjligheter för växtmassorna.

Åtgärdssamordnare

För att få till ett effektivare åtgärdsarbete för biologisk mångfald behövs lokala resurspersoner för att skapa engagemang för frågorna och driv i åtgärderna.

Åtgärdssamordnarna ska verka på bygdenivå. Dessa personer kan också skapa arenor för dialog och därmed ett ökat samarbete mellan till exempel djurhållare och markägare. De ska också kunna hjälpa enskilda med hjälp om vilka typer av stöd och ersättningar som finns att söka för olika åtgärder och hur olika stöd kan kombineras. Även bistå med kunskap om annan lagstiftning.

Skyddade områden

Förvaltningsplanerna för skyddade områden som har betesmarker och ängsmark behöver uppdateras och följas upp. Det behövs mer pengar för skötsel i skyddade områden.

Övrigt

Uppmuntra betesentreprenörer.

Viktigt med kunskapsöverföring inom fåbod, som nu är ett världsarv.

Viktigt att få med NRF i detaljplanerna.

Tillåt fritt bete på offentligt ägda skogar.

Resursen hästar! Skulle kunna beta mycket skog. Goda exempel som utgår från hästägarens perspektiv.

Fåglar i odlingslandskapet

16 och 26 maj 2025

Fåglar i odlingslandskapet diskuterades i totalt tre grupper under de två dagarna.

På det här passet vill vi höra dina förslag på åtgärder för att nå målet om 5 procent fler jordbruks-fåglar till 2030 (artikel 11).

Mötesledaren inledde med kort presentationsrunda av deltagarna och de **mål** i förordningen som vi skulle ha dialog om:

- Att index för jordbruksfåglar ska öka med 5 procent till år 2030. Indexet bygger på populationsutvecklingen för 15 fågelarter vilket mäts via standardiserade inventeringar av Lunds Universitet via svensk fågeltaxering.

Varje deltagare i respektive grupp fick därefter svara på följande fråga:

Vilken/vilka åtgärd/er föreslår du eller din organisation skulle kunna göras för att nå målen för respektive artikel inom naturrestaureringsförordningen och vad skulle krävas för att åtgärden ska kunna genomföras?

Nedan sammanfattas de förslag på åtgärder som deltagarna förde fram:

Styrmedel för att bevara små jordbruk i hela landet

- Det behöver finnas små jordbruk i hela landet. Öka stöden till små jordbruk. Inför ett stöd för etablering för små gårdar. Högre gårdsstöd till de som har mindre mark och mindre gårdar för det behövs jordbruk i hela landet.
- Stimulera en ökad variation i odlingslandskapet. De som redan pågår med projektstöd för att etablera småbiotoper i slättlandskap, är en av de bästa åtgärderna på många år.
- Inför incitament för fler mindre gårdar som har djur för att motverka minskningen av betesdjur, framförallt dikor, och betade marker.

Regler

- Småbruken i Norrland söker inte miljöersättningar för betesmark, eftersom de är rädda för återbetalningskrav och oannonserade kontrollbesök. Slopa återbetalningskrav!
- Vi ser ett problem med att man får avdrag på stöden om det finns buskar i markerna, det rimmar inte med att vi ska öka antalet fåglar i odlingslandskapet.
- Det ska vara så enkelt som möjligt. Håll nere på kontroller och återkrav.
- Det finns olika pengapåsar i jordbruket, blommande åkrar, småbiotoper (projektstöd), men ansökningsprocessen är svår.

Ersättningar och stöd

- Inför stöd för skötsel av mycket magra marker, ängsvallar, 11 000 hektar i Västernorrland.
- Vi tycker man ska öka incitament för sen slåtter, för den tidiga slåttern är negativ för fåglar. Stöd för fågelgynnande slåtter. Lärkvallar, mer kantzoner och sen slåtter. Stöd för att slå i augusti!
- Ge ersättning för att ha ängshök och storspov på sin mark.
- Tillåta vedartade växter i fång och kantzoner. Ge lantbrukaren betalt – förstagångssumma - när man gör åtgärden. Dubbelstöd ska vara OK.
- Befintliga träd ska få vara kvar. Gör så att regelverken tillåter vedartade växter att vara kvar och gynna nyetableringar. GAEC 8 är ett grundvillkor för att inte ta bort småbiotoperna – inget separat stöd för dem, men de ingår i gårdsstödet. Föreslår att få mer betalt om man bevarar landskapselement som är gynnsamma än om man inte har dessa element. De försvinner långsamt, skapa ekonomiskt incitament för att behålla småbiotoper.
- Det behövs större kunskap om nyttan med lähäckar, breda kantzoner och skalbaggsåsar och satsningar som gör det möjligt att etablera dem för en lång tid.
- Lärkrutor – finns idag ingen miljöersättning men ingår i Lantmännens odlingskoncept – extra ersättning per kilo höstvetete. En sån enkel åtgärd skulle även kunna få pengar från CAP.
- Inte en lösning att öka andelen träda med tanke på livsmedelsförsörjning och beredskap.

Ökad kunskap

- Vi måste börja lära ut vikten av biologisk mångfald i skolåldern – högstadiet och gymnasiet – hur man gynnar den biologiska mångfalden i odlingslandskapet.
- Få upp vattnet i odlingslandskapet. Det krävs information, rådgivning och dialog med markägaren. Det finns alternativa sätt att hantera vattnet. Möjligheter att kombinera vatten som magasineras för odling och samtidigt skapa livsmiljöer. Lönsamma alternativ, som bevattningsdammar. Viktigt att titta på hur man ska hushålla med av vattnet för bevattning av grödor så att det också bli bra för andra element i landskapet – om gynnar fåglarna.
- Det ska vara attraktivt att söka stöden och praktiskt genomförbart. Viktigt med kunskap om vad det har för effekter, samt lokal dialog i en helhet för landskapet så att medvetenheten ökar.
- Jobba med goda exempel och en rimlig ekonomi.
- Hur få grannen att tycka det ser bra ut? Kunskap och utbildning! Sätta upp skyltar där det står att man gör en insats för naturen.

- Hur ska rådgivningen förändras? Peta in ett delmoment i behörighetsutbildning för växtskydd, där man får lyssna på hur man ökar livsmiljöerna för fåglar och pollinatörer. Jordbruksverket, Greppa Näringen kan ta fram delmoment i behörighetsutbildningar.

Övriga åtgärder

- Blomremсор i åkerlandskapet. Få fler LRF-medlemmar att hoppa på det!
- Efterfrågar anpassad skötsel av hävdpräglad skog som tidigare varit öppen mark.
- Kantzoner är bra! Betesmarkerna är otroligt viktiga för fågellivet, men vi behöver även gynna andra ytor som Trafikverket och Energibolagen har – ta tillvara på dem också!
- Senare slåtter är önskvärt ur alla aspekter och behöver stimuleras.
- Det finns tekniska hjälpmedel idag för maskinförare, värmekameror, som kan upptäcka vilt, fågel och bon. I Danmark görs tester med värmekamera på skördare som skannar av omgivningen innan de kör över den.
- Åtgärdssamordning som gäller för vatten skulle även kunna gälla biologisk mångfald. Nyttja samma resurser.
- Skapa möjligheter genom att gå ihop i värdekedjan. Men vi behöver hjälp med vilka åtgärder som är viktigast, länsstyrelsen kan vara en samordnande aktör. Hjälp med inventering för att göra rätt åtgärder och hjälp att följa upp. Vi erbjuder hjälp med ekonomin.
- Inför åtgärdssamordnare. Det behövs en plattform för att få hjälp med samordning och uppföljning för rätt åtgärder – typ länsstyrelsen. Gärna på bygdenivå och gärna produktionsrådgivare.
- Kraftbolagen vill öka frivilliga biodiversitetsfrämjande åtgärder men har endast ledningsrätt, och måste fråga markägaren om lov för att t.ex. ta bort buskar i ledningsnätet och sköta om ängsmarker med höga naturvärden. De vill ha större frihet att göra positiva åtgärder utan att behöva ha markägarens godkännande.
- Virtuella stängsel kan bidra! Tänker på arter som häckar på strandängar.
- Titta på finansiering från företag som belastar miljön.

Pollinatörer i odlingslandskapet

16 och 26 maj 2025

Pollinatörer i odlingslandskapet diskuterades i totalt fyra grupper under de två dagarna. På det här passet vill vi höra dina förslag på hur vi kan skapa förutsättningar för att pollinatörer ska upphöra att minska i Sverige (artikel 10 och 11).

Mötesledaren inledde med kort presentationsrunda av deltagarna och de mål i förordningen som vi skulle ha dialog om:

- Att pollinatörer ska ha upphört att minska till år 2030. Pollinatörer definieras i det här sammanhanget som vildbin, blomflugor, dagfjärilar och nattfjärilar.

Varje deltagare i respektive grupp fick därefter svara på följande fråga:

Vilken/vilka åtgärd/er föreslår du eller din organisation skulle kunna göras för att nå målen för respektive artikel inom naturrestaureringsförordningen och vad skulle krävas för att åtgärden ska kunna genomföras?

Nedan sammanfattas de förslag på åtgärder som deltagarna förde fram:

Styrmedel för att bevara små jordbruk i hela landet

- Det behöver finnas förutsättningar för mindre gårdar att leva på sin verksamhet oavsett var man än befinner sig i landet.
- I skogs- och mellanbygden är problemet det omvända, att det öppna landskapet försvinner och växer igen. Här behövs istället insatser för att fortsätta bruka marken och hålla landskapet öppet.

Betesmarker

- Ett enkelt sätt: att bete sker på klassisk betesmark men även i skog och vid strand.
- Stora fållor: fördel att beta i olika typer av miljöer.
- Allt som inspirerar till betesdrift.
- Bete vartannat år: stöd även de år som det inte betas.
- Betesmarkerna betas idag så hårt att alla blommor äts upp innan de kommer till nytta för pollinatörerna. Kanske kan vinterbete eller sent bete vara ett alternativ?
- Vi önskar mer restaureringsstöd till betesmarker. Vi ser ett behov av det tas fram åtagandeplaner som beskriver hur vi kan gynna särskilt hotade arter. Det behövs ett extra stöd både i form av ekonomisk ersättning och information i form av en åtgärdsplan, för att gynna de hotade arterna som finns i betesmarken.

- Ett annat alternativ är att endast låta djuren beta tidigt och sent på säsongen, och låta det stå och blomma under växtsäsongen.
- Vi behöver öka mängden buskar och träd i betesmarkerna.
- Investeringsstöd virtuella stängsel.

Ersättningar och stöd för blommande ytor och småbiotoper

- För att vända minskningen av pollinatörer i landskapet behöver vi alla typer av landskapselement såsom småbiotoper, gräsmarker, kantzoner och vedartade växter. Det behövs någon form av ekonomisk ersättning för att få lantbrukare att göra detta och det behöver vara frivilligt.
- Markägaren behöver både kunna söka gårdsstöd och investeringsstöd för att plantera vedartade växter.
- När det gäller miljöersättningar som Blommande åker och fältkant måste villkoren vara flexibla och anpassade så att de möjliggör en god etablering och skötsel.
- Det måste finnas en flexibilitet i ersättningarna, så att lantbrukaren ges möjlighet att sköta den blommande ytan på rätt sätt, till exempel skörda och föra bort förna vid rätt tidpunkt.
- För att få större spridning på de blommande ytorna i det öppna landskapet behövs att Jordbruksverket anpassar nivån på ersättningarna och skapar ett flexibelt stöd gällande skötselvillkor.
- Kvalitetsnivån på de blommande åkrarna och fältkanterna bör höjas så att minst sex olika örter ska ingå i blommande åker och fältkant. Alternativt att det blir en differentierad ersättning som kan anpassas utifrån den insats lantbrukaren gör. Det vill säga en högre ersättning erbjuds om lantbrukaren väljer att så in fler örter som får ligga i många år, gentemot om de väljer en enklare örtblandning som endast får ligga kvar ett år.
- Vi efterfrågar ett miljöstöd som gör det möjligt att anlägga till exempel sandbäddar.
- Inför miljöersättning särskilt för utsäde av ängsfrö – kan behöva investeringsstöd för maskiner.

Ersättningar och stöd för småvatten

- Många bevattningsdammar kommer att anläggas – tar tillvara dräneringsvatten. Kan anlägga zoner runt dammarna som gynnar biologisk mångfald – behövs finansiering för denna kantzon.

Ersättningar och stöd för vallar

- Ängsvallar borde man kunna få söka miljöersättning för – en enorm potential.

- Vi föreslår åtgärder för att uppmuntra eller tvinga fram senarelagd vallskötsel. Detta för att möjliggöra blomning av baljväxter innan skörd av vallen. Vi ser gärna ett ökat stöd till vallodling.
- Vi vill uppmuntra till bättre underhåll och skötsel av bryn och kantmiljöer med hjälp av bland annat röjning, plantering och beteshållning.
- Vi föreslår att det ska vara möjligt att skörda ängsfröer även under odlingssäsongen.
- Jag föreslår ett stöd för att skapa fler långliggande blommande trädor i odlingslandskapet. En fördel om de kan anläggas på sandiga marker för att skapa både boplatser och föda till pollinatörer. Sådd av inhemska örter är att föredra.

Kombinera åtgärder

- Kombinationen av artrikt träd- och buskskikt, sandiga miljöer, och artrikt blommande ytor som skapar goda förutsättningar för pollinatörerna.
- Element för hela livscykeln för pollinatörer behöver samordnas: stöd, regler, kompetensutveckling.
- Småbiotoper: premiera att göra flera åtgärder samtidigt.

Övriga åtgärder kopplat till växtodling

- Minska användningen av kemikalier, både kemiska bekämpningsmedel och växtnäring. Mer cirkulärt, använd t.ex. kompost. Önskar begränsa användningen av kemikalier vid produktion av druvor och annan frukt. Använd täckgrödor.
- Inför tydliga och konkreta mål i den nationella handlingsplanen för att minska användningen av växtskyddsmedel.
- Ökad användning av integrerat växtskydd (IPM) och tillämpning av förebyggande åtgärder.
- Inför en förändrad bekämpningsmedelsskatt som gynnar låg användning och ekologisk produktion.
- Markklassningen borde göras mindre fyrkantig, då skulle man få in fler arter i åkerlandskapet.
- Stöd till ekologiskt lantbruk för att minska användningen av växtskyddsmedel.
- Åtgärder som föreslås behöver vara långsiktiga och gå att genomföra rationellt.
- Precisionsbekämpning för att minska negativ påverkan var, när, vilken insekt – investeringsstöd sensorer.

Ökad kunskap

- Behövs mer kunskap om hur tambin konkurrerar med vilda bin.

Ökad rådgivning

- Det behövs en kommunikationsinsats om att det inte behöver betas så hårt.
- Vi anser att man bör arbeta för att ändra på traditionella betesskötseln med högt betetryck. Här saknas kunskap hos lantbrukarna.
- Erbjud rådgivning till de som sköter mark som inte är jordbruksytor, ta fram informationsmaterial som är riktat till dessa.

Regler

- Företag läger mycket tid på certifieringsområdet, vill ha något i baseline: reglering, regler.
- Återbesogningsplikten behöver ses över.
- Gör det möjligt att ha betesfria år i betesmarksstödet.

Övriga åtgärder

- Fortsätta stödja regional insamling av frömaterial.
- Regional och lokal samverkan för att få fler aktörer att värdesätta de alternativa gräsyterna, t.ex. golfbanor, flygfält och kraftledningsbanor och arbeta med åtgärder för ökad mångfald.
- Ställer upp tydligt vilka som är bra ramverk t.ex. bonde + offentlig organisation i värdekedjan + en tredje aktör. Tillsammans med kunden gå in med ekonomiska medel. Önskvärt att hjälpa livsmedelsbranschen med detta.
- Jobba mer med invasiva arter längs vägar och i betesmarker.
- Viktigt att skogsbyn inte faller mellan stolarna.
- Vi föreslår att man sår ut ängsfrön i samband med att ny infrastruktur anläggs.
- Vi anser att alla kommuner ska ha en grönyteplanering som tar hänsyn till och gynnar pollinatörer.
- En åtgärd som ger stor effekt är att ta tillvara på vägkanter och så in inhemska, lokala ängsfröer. Vi förespråkar även att man senarelägger skötseln av vägkanterna, så att de hinner blomma.
- Det behövs ett stöd för att återinföra fäbodjordbruk, fjälljordbruk och skogsjordbruk.
- Avsätt mer finansiering för bekämpning av invasiva arter.

Småbiotoper och landskapselement

16 och 26 maj 2025

Småbiotoper och landskapselement diskuterades i totalt fem grupper under de två dagarna.

Mötesledaren inledde med kort presentationsrunda av deltagarna och de **mål** i förordningen som vi skulle ha dialog om:

- Att andelen jordbruksmark med landskapselement och småbiotoper som gynnar en hög biologisk mångfald ska öka.

Varje deltagare i respektive grupp fick därefter svara på följande fråga:

Vilken/vilka åtgärd/er föreslår du eller din organisation skulle kunna göras för att nå målen för respektive artikel inom naturrestaureringsförordningen och vad skulle krävas för att åtgärden ska kunna genomföras?

Nedan sammanfattas de förslag på åtgärder som deltagarna förde fram:

Inför styrmedel för att motverka strukturrationalisering

- Gynna mindre brukningsenheter
- Behov av incitament för mindre skiften framför allt i slättlandskapet. Ev. via gårdsstödet.
- Fundera vad som går att använda för att gynna små skiften som ökar mångfalden, vi måste kompenseras för att vi inte får rationalisera våra marker.
- Mängd åkerkant skulle kunna stödberättigas.
- Ta bort stöden från de stora och lägga till de mindre enheterna.
- På vissa håll är det jordbruksaktiviteten som avgör småbiotoper, på andra håll är det det som gör att småbiotoper försvinner. I utformningen av stödet behöver detta beaktas.
- Jordbruk norr om Dalälven. Många jordbruk har lagts ned/läggs ned. De är viktiga, vi får inte glömma bort den norra landsändan. Stöd för att kunna behålla dessa viktiga element behövs.

Ersättningar och stöd för småbiotoper

- Ansökningssystemet för nuvarande stöd är mycket besvärligt att söka. Det måste vara enkelt att söka om lantbrukare ska vilja söka. Vore bra om en enskild lantbrukare kan söka själv för åtgärder på sin egen gård – nu krav på samverkan med andra i samarbetsstödet.
- Det behöver bli enklare att söka stöd för flera olika landskapselement.
- Etablering av lähäckar önskvärt i slättlandskapet, t.ex. skapa refug till ett vindkraftverk. Skalbaggsåsar m.fl. åtgärder behövs.

- Finns många småbiotoper mellan stora åkrar – kan de premieras? Kan man få pengar för att man **har** småbiotoper? Många småbiotoper kopplade till kulturlämningar.
- Viktigt att lantbrukare har egen rådighet över var nya småbiotoper anläggs.
- Åtagandeplanerna var bra på det viset att de gjorde att lantbrukare blev intresserade av att lära sig om att sköta specifika småbiotoper t.ex. kulturmiljöer i betesmarker.
- Vi har många raka diken. Inför stöd för meandring.
- Vatten och kallkällor
- Inför någon ny ersättning till häckar, lärkrutor.
- Åtagande under en längre åtagandeperiod. Gäller skötsel av småbiotop.
- Möjlighet till stöd för anläggning av småbiotoper
- Låt Jordbruksverket sammanställa en standardmall för hur ansökningsinfo och ansökan ska gå till inom småbiotopssatsningen.
- Inför stöd för skötsel av småbiotoper.
- Fortsätt satsningen på nyanläggning av småbiotoper.
- Medel för att restaurera åkerholmar men också stenmurar behövs.

Regler

- Stelbent om man vill ta bort en biotop eller lägga igen ett dike – erbjuda att man kan få ta bort och ersätta med några andra, för att underlätta brukandet – det skulle kunna göra att vi kan få fler småbiotoper. Någon form av byte skulle öka förståelsen. Det ska finnas bytesrätt som inte ska vara så invecklat att göra.
- Det är bättre med flera enkla regler än få svåra regler.
- Grundvillkor för stöd med krav på åtgärder i värdefulla biotoper.

Betesmarker

- Det behövs stöd för bete av skogsmark och bidrag till olika typer av stängsel inte bara RAS (RovdjursAvvisande Stängsel). Även olika typer av ”snabbstängsel”.
- Virtuella stängsel kan vara en viktig åtgärd för att gynna småbiotoper i betesmarker.

Ökad kunskap

- Satsa mer på rådgivning, utbildning för rådgivare inom det området om biologisk mångfaldmodulen

Ökad samverkan

- Samverkan i landskapet är viktig för att involvera andra stora markägare.
- Viktigt med samarbete mellan markägare och jägare. Viktigt att mötas på olika träffar, fältvandringar etc.

- Samordnare är viktiga för att driva processen för att få till samarbetsprojekt som blir av. De kan driva arbetet framåt.
- Om det hade gått att lyfta på landskapsnivå, samverka mellan gårdar, spridning, kantzoner och blommande remsor snarare än enskilda fält.

Övriga åtgärder

- Gynna grön infrastruktur och konnektivitet.
- Använd begreppet agroforestry och räkna det som småbiotoper och ge det skydd. Ge gårdsstöd och räkna inte bort det i grödostödet och använd som landskapselement enligt GAEC8.
- Uppköpare och förädlare av råvaror behöver hjälp med någon form av standarder centralt (nationell, EU) för att snäva av certifieringar, som ändå är frivilliga.

Restaurering av fritt strömmande vatten och tillhörande svämplan

Limmiska system inklusive svämplan diskuterades i en grupp den 16:e respektive 26:e maj.

Mötesledaren inledde med kort presentationsrunda av deltagarna samt de **mål** i förordningen som vi skulle ha dialog om:

- Att återskapa 25 000 km fritt strömmande vatten i EU fram till 2030 (inte fördelat mellan medlemsländerna)
- Att restaurera livsmiljötyper i sjöar, vattendrag och på svämplan

Fritt strömmande vatten innebär att vattnet kan strömma fritt både längs vattendraget och ut i sidled vid högvatten. Vattenlevande organismer ska kunna röra sig längs vattendraget och sediment ska kunna transporteras och sedimentera naturligt.

Svämplan är ytor i anslutning till sjöar och vattendrag som översvämmas regelbundet. När man tar bort hinder kan det uppstå svämplan både på den fastighet där hindret finns och hos andra markägare. De naturliga funktionerna hos svämplanen ska förbättras.

Frågor till deltagarna:

- Vad tycker du att man ska göra med blöta marker kring sjöar och vattendrag? Ska de skötas eller lämnas att växa igen?
- Hur ska man sköta dem i så fall, och vilka incitament behövs för att de ska kunna skötas på det sättet?

Nedan sammanfattas de förslag på åtgärder som deltagarna förde fram:

Åtgärdsförslag från deltagare på dialogmötena

Vi skulle kunna nyttja vattendragen i den gröna infrastrukturen i jordbruket och använda marken närmast vattendragen för att gynna biologisk mångfald.

Deltagare bedömer att om en jordbrukare frivilligt ska återskapa svämplan på åkermark behövs en ersättning som motsvarar markens värde, dvs ett antal 100 000 kr per hektar. Om marken ska skötas som betesmark och jordbruket inte har egen djurhållning behövs inhyrd personal för skötseln.

För ett jordbruk som redan idag har betesdrift är förutsättningarna bättre, men även här krävs troligtvis höga ersättningar för att få till frivilliga åtgärder. Om fuktiga ängar ska kunna brukas igen behöver vi hitta bra verktyg för att effektivt kunna bärga vallen.

För att återskapa och upprätthålla funktionen hos svämplan på betesmark behövs bra incitament för företag med köttproduktion och fler betande djur. Det är viktigt att se till tillgången på betesdjur på regional nivå.

Det finns behov av en översyn av regelverket, så att markavvattningsföretag kan hanteras enklare, men ändå rättssäkert (detta sker just nu i flera parallella processer, oberoende av NRF).

Tänkbara åtgärder i jordbrukssektorn är att åtgärda trummor och rörlagda diken och att riva ut markavvattningsanläggningar och återmeandra vattendrag på marker som har sjunkit, med flacka omständigheter, där det inte går att dränera mer och i områden där marken har vuxit igen och inte går att bruka längre. Det kan också bli aktuellt med åtgärder för att förbättra funktionen på svämplan exempelvis genom att upprätthålla beteshävd.

Därutöver kan alla åtgärder för att uppnå god ekologisk status i vattendragen bidra till att nå målen i artikel 4.

Erfarenheter från pilotprojekt i Himleån kanske kan tas till vara och växlas upp inom NRF.

Det behövs fler sötvattensmiljöer, men vilka åtgärder som är mest lämpliga varierar från fall till fall. Åtgärderna behöver också vara långsiktiga och hållbara över tid. Vi behöver se till hela avrinningsområdet. Det behövs lokala samtal för att komma överens om vilken sorts åtgärder som kan bevara landskapets värden. Åtgärdssamordnarna är uppskattade och skulle kunna bidra i arbetet med NRF.

En utgångspunkt i förordningen är att i första hand utgå från Natura 2000-områdena. En idé som framfördes vid dialogen är att även utgå från

fiskevårdsområdena för åtgärder som underlättar fiskens vandring. Det finns ca 2000 fiskevårdsområden i Sverige.

Det finns ett önskemål om att kommunerna ska ta ett större ansvar för sitt dagvatten, då dåligt underhåll av vattensystem i urbana områden drabbar lantbrukare. En förhoppning är att NRF kan hjälpa till att trycka på det ansvaret.

På mötet lyfts att försäkringsbolag kan ha ett intresse i att finansiera åtgärder för att minska översvämningensrisken i bebyggda områden. Svämplan uppströms samhällen kan samtidigt bidra till att minska näringsbelastningen. Men det är viktigt med lokala dialoger så att vi får rätt åtgärd på rätt plats.

Målkonflikter som Jordbruksverket behöver beakta

Åkermark som översvämmas kan inte fortsatt brukas som åkermark. Det är redan idag ett problem att åkermark svämmar över till följd av klimatförändringar, ökad belastning av dagvatten från bebyggelse och bristfälligt dikesunderhåll. Det finns en oro bland deltagarna att NRF ska leda till att mer jordbruksmark svämmar över och att stora arealer inte ska gå att bruka.

Det finns en oro hos lantbrukare att man inte ska få ha kvar och underhålla sina diken och invallningar. Det finns många samfälliga diken där samfälligheten saknar styrelse. Vissa av dessa diken kan ha förlorat sin funktion, men många behövs fortfarande för att marken omkring ska kunna brukas. Det finns många olika förslag, mer eller mindre rättssäkra, som syftar till att lättare kunna riva ut dessa diken.

Åtgärder för att uppnå fritt strömmande vatten kommer troligen i första hand att bli aktuellt utanför jordbrukssektorn. Däremot kommer jordbruket att påverkas av åtgärder som genomförs av andra aktörer. När en frivillig åtgärd hos en verksamhetsutövare leder till att jordbruksmark hos andra markägare svämmar över krävs normalt en domstolsprövning, där ersättningsanspråken hanteras. NRF kan komma att leda till fler domstolsprocesser där jordbrukare blir sakägare.

Det finns både synergier och målkonflikter mellan återskapandet av fritt strömmande vatten och klimatanpassningsarbetet. Svämplan uppströms samhällen kan minska översvämningensrisken, men översvämningsskydd hindrar fritt strömmande vatten. Det finns önskemål från kommuner om att använda jordbruksmark som översvämningssytor, vilket kan ge långsiktiga skador på marken. Underhåll av markavvattningsanläggningar är också en förutsättning för jordbrukets klimatanpassning.

Förslag som framförts i olika sammanhang för att underlätta genomförandet i NRF och som Jordbruksverket behöver förhålla sig till:

- Att begränsa äganderätten
- Markåtkomst genom expropriation

- Tvingande lagstiftning eftersom frivillighet inte anses tillräckligt
- Upphävande av gällande tillstånd till markavvattning
- Behovsprövning av underhåll

Marina ekosystem – restaurering och åtgärder

Dialog om marina ekosystem genomfördes i en grupp den 16 maj.

Mötesledaren inledde med kort presentationsrunda av deltagarna och de **mål** i förordningen som vi skulle ha dialog om:

- Att identifiera, återställa och förbättra marina livsmiljöer för att stödja den biologiska mångfalden och ekosystemens motståndskraft. Artikelns omfattar olika typer av marina livsmiljöer, inklusive sjögräsbäddar, makroalgsskogar, skaldjursbäddar, maerlbäddar, bäddar av svampdjur, koraller och korallalger, hydrotermala öppningar samt mjuka sediment.
- Att över tid identifiera och restaurera ökade andelar av de totala arealerna som inte är i gott tillstånd med ett första delmål om att senast år 2030 ha identifierat tillståndet för 50 procent av livsmiljöerna samt genomfört restaureringsåtgärder för minst 30% av den totala arealen för de livsmiljöer som inte är i gott tillstånd.

Deltagarna ombads reflektera kring frågorna:

Vilken/vilka åtgärd/er föreslår du eller din organisation skulle kunna göras för att nå målen för respektive artikel inom naturrestaureringsförordningen och vad skulle krävas för att åtgärden ska kunna genomföras?

Nedan sammanfattas de förslag på åtgärder som deltagarna förde fram

Deltagarnas förslag på åtgärder

Det är viktigt att titta på beståndsfrågan och ser till att involvera lokala aktörer så som fiskare och fiskevattenägare. Se till att ta del av deras kunskap för att identifiera områden som är i behov av restaurering.

Även om arbetet inom ramen för NRF borde omfatta mer än fisk så kan det vara bra att involvera fiskenäringen och fundera på restaurering av miljöer som är värdefulla för fisk. Lekområden, lifta med eu arbete om restaurering.

Uppväxtområden bör ses över och restaureras

En viktig åtgärd är att återställa kustnära lek- och uppväxtområden för fisk. Det behövs en översyn av vikar och vad som behöver skyddas. En oro som finns på ostkusten är att man öppnar upp vikar och sänker temperatur och försämrar förhållanden för föryngring av fisk. På västkusten där öppna vikar ger mer rekrytering kan problematiken vara omvänd och man har satt igen vikar.

Ostkusten har områden med privat vattenäggande, på västkusten har vi inte samma problematik men rätten att plocka ostron är privat.

Hur ser fiskevattenägare på att restaureringskrav införs på områden man kanske har rättigheter till?

Det kan finnas visst motstånd men genom tidig dialog kan man få förståelse. Fiskevattenägarna anser att det är viktigt att man tidigt reder ut vem som eventuellt är fiskevattenägare i ett område. Om det är svårt att reda ut så är dom gärna behjälpliga i möjligaste mån.

En viktig åtgärd är att ta hjälp av vattenbruk för restaurering genom exempelvis att sätta ut arter som blåmusslor eller ostron eller ta upp näringsämnen genom algodling. Allmänheten har noterat att det försvunnit musslor och man är orolig över utvecklingen. Det har gjorts inventeringar av ostronbankar historiskt och länsstyrelser bör ha koll på var utsättningar skulle kunna genomföras för att återställa områden.

En möjlig åtgärd är att fortsätta arbete med konstgjorda rev likt inom åtta fjordar projektet. Även Göteborgs hamn har försök med konstgjorda rev som tycks ha lyckats. Skåne-halland har brist på hårbottenssubstrat och där skulle rekrytering av fisk kunna gynnas av konstgjorda rev.

Havsbaserad vindkraft kan fylla en funktion som rev om man verkligen gör grundjobb att se över var man lokaliserar.

Vi behöver arbeta inte bara med fysisk restaurering utan även med åtgärder för ljudmässig restaurering genom exempelvis restriktioner i buller och båttrafik eller 5 knopszoner kustnära.

En fundering kring hur arbetet med NRF synkas med annat arbete som exempelvis det som händer med strandskyddet. Hur påverkar nyligen aviserade lättnader i strandskydd med det arbete man vill genomföra med restaurering?

Hur viktiga är olika åtgärder som exempelvis bete i strandzon, kan vara positivt för fåglar men negativt för övergödning. Skydda leriga grunda bottnar för fiskrekrytering, hur påverkas det av att bete flyttas längre ut mot vatten? Utförelse av djur kontra slätter?

Generellt bör vi nog titta på vilken kunskap som finns mellan vad som görs på land och hur det påverkar vatten. Vi behöver även tänka källa till hav och om möjligt knyta ihop åtgärder med limniska system.

Restaurering av ålgräsängar kan vara en lågt hängande frukt där man redan gjort mycket vad gäller metodutveckling etc. Det finns data på var det funnits och var man kan restaurera.

Gällande restaurering så är det kanske rent krasst bäst att skydda miljö genom att hålla mänsklig aktivitet borta.

Aktiva kontra passiva åtgärder, göra något sätta ut etc. kontra att stoppa folk från att försäma.

Hur definierar man restaurering? Är det restaurering att enbart sluta med negativ påverkan eller krävs det att vi arbetar med att aktivt återställa?

Lager av organiskt kol

16 och 26 maj 2025

Ämnesområdet ”Lager av organiskt kol” diskuterades vid ett tillfälle respektive dag.

Mötesledaren inledde med kort presentationsrunda av deltagarna och de mål i förordningen som vi skulle ha dialog om:

- Att lagren av organiskt kol i mineraljordar kan öka.

Dialogen kring kolinlagring i mineraljordar hölls med aktörer från jordbruk, forskning och livsmedelskedjan. Frågor till deltagarna:

Vilken/vilka åtgärd/er föreslår du eller din organisation skulle kunna göras för att nå målet om ökande kolinlagring i åkermark, och vad krävs för att åtgärderna ska kunna genomföras?

Nedan sammanfattas de förslag på åtgärder som deltagarna förde fram:

Breda förutsättningsskapande åtgärder

Sverige har generellt höga mullhalter men potential finns i särskilt intensivt brukade områden. Stallgödselanvändning och odling av vall ses som viktiga åtgärder för att öka kolinlagringen och de behöver spridas ut mer jämnt över landet. Potential finns att utöka arealen vall kraftigt, bland annat genom att minska svartträda. Högre skördar ger större rotsystem och därmed mer kolinlagring, och det lyfts som en viktig aspekt att ta med sig i arbetet.

Förutsättningarna för högre skördar behöver förbättras, bland annat genom investeringar i täckdikning, tillgång till stallgödsel, samarbete mellan gårdar och ökad tillgång till bevattning i vissa regioner. Regelverk kring arrenden, investeringar och stödstruktur behöver ses över.

Vallodling

Förslag gavs om riktade stöd för sen skörd, som ger djupare rötter och gynnar blommande arter, samt stöd till extensiv brukning av vall där delar av fältet lämnas oslaget vid olika tidpunkter för att gynna pollinatörer.

Tillgången till stallgödsel är avgörande för att vallen ska ge full effekt på kolinlagringen. För detta krävs en mer jämn fördelning av djurhållning i landet, och särskilt fler små besättningar. Samverkan mellan gårdar lyftes som en lösning, till exempel genom att byta foder mot mark eller gödsel. Ökad vallodling kräver förbättrad infrastruktur och investeringar. Samtidigt är det en kostsam åtgärd som kräver investeringar. Förutsättningar för högre skördar behöver stärkas även genom förbättrad täckdikning, bättre arrendevillkor och mer tillgängliga stöd.

Det påpekades också att jordbrukare som redan har mycket vall i sin växtföljd behöver andra typer av åtgärder eller styrmedel, så att ytterligare insatser kan göras där de gör mest nytta.

Lönsamhet i kolinlagrande jordbrukssystem

Ekonomisk lönsamhet avgör möjligheten att införa kolinlagrande åtgärder och kunna avsätta areal för mer lågproducerande, kolinlagrande åtgärder. Vallodling kräver avsättning, till exempel genom proteinutvinning, biogas eller som foder. Fång- och mellangrödor används redan idag, men fler stödsystem behövs för att få upp omfattningen.

Perenna grödor diskuteras men det finns osäkerhet kring avkastning och lönsamhet. Olika produktionssystem fungerar på olika platser – åtgärder måste anpassas efter lokala förutsättningar.

Regler och styrning

Det behövs förändringar i regelverk för att möjliggöra bredare användning av träd, buskar och vedartade växter i odlingslandskapet. Definitioner och stödformer måste ses över för att agroforestry och trädjordbruk ska kunna utvecklas.

System för mätning och verifiering av kolinlagring behöver utvecklas. Certifiering, standarder, digitala verktyg och långsiktiga övervakningssystem krävs för att insatserna ska bli tillförlitliga och spårbara. Många insatser är i pilotstadium – skalning kräver tydliga ramverk.

Ersättningar och stöd

Det behövs finansiella incitament för kolinlagring, till exempel via kolkrediter eller särskilda ersättningar kopplade till uppnådd effekt. Dessa kan kombineras med befintliga stöd inom CAP, men kräver anpassning för att inte öka den administrativa bördan för lantbrukaren.

Vall måste kunna generera avkastning även utanför traditionell animalieproduktion.

Övriga åtgärder

Kolinlagring innebär långsiktiga effekter som kan vara svåra att konkretisera för den enskilde jordbrukaren. Det behövs rådgivning, utbildning och kommunikationsinsatser för att öka förståelsen och förankringen.

Indikatorn om ökande kolhalt ses som ett viktigt signalvärde men dess praktiska tillämpning ifrågasattes i vissa delar. Det finns risk att den inte fångar de lokala skillnaderna eller att effekten är svår att mäta på kort sikt.

Organogena jordar

26 maj 2025

Restaurering av organogena jordar diskuterades under ett dialogpass den 26 maj.

Mötesledaren inledde med en kort presentationsrunda och de **mål** i förordningen som vi skulle ha dialog om, det vill säga åtgärder för organiska jordar som används inom jordbruket och som består av dränerade torvmarker, där:

- åtgärder ska genomföras på minst 30 procent av dessa arealer senast år 2030, varav minst en fjärdedel ska återvätas
- återvätning ska vara en frivillig åtgärd för privata markägare, tvingande åtgärder är inte aktuella
- åtgärder utöver återvätning är exempelvis omställning av organogen åkermark till permanenta gräsmarker samt extensifieringsåtgärder till följd av minskad dränering.

Varje deltagare fick därefter svara på följande fråga:

Vilken/vilka åtgärd/er föreslår du eller din organisation skulle kunna göras för att nå målen för respektive artikel inom naturrestaureringsförordningen och vad skulle krävas för att åtgärden ska kunna genomföras?

Nedan sammanfattas de förslag på åtgärder som deltagarna förde fram:

Prioritering av marker

Det framkom en tydlig osäkerhet kring hur återvätning ska tillämpas i praktiken. Många marker som tidigare dikats ut har begränsat värde som jordbruksmark och kan därmed vara lämpliga att prioritera. Marginalmarker, eller s.k. problemmarker i gränslandet mellan produktivt och lågavkastande, nämndes särskilt.

Återvätning bör riktas till områden där nytta kan uppnås utan att produktionen påverkas i alltför hög grad. För att undvika målkonflikter med livsmedelsförsörjning lyftes behovet av att särskilt rikta insatser mot regioner med låg produktionsintensitet, till exempel norra Sverige. Nedlagda torvtäckter i skogsmark bör inventeras och vissa bevaras på grund av kulturhistoriska värden.

Lönsamhet och incitament

Det bedömdes avgörande att återvätning sker på frivillig basis och med tillräckliga ekonomiska incitament. Förslag om markersättning runt 50 000 kronor per hektar lyftes, men beloppet ansågs otillräcklig där marken är i produktion eller har investerats i.

Frivilligheten måste värnas och att återvätning inte kan genomföras om det innebär att större delar av produktiv åkermark tas ur bruk, särskilt inte i ett läge där livsmedelsproduktionen samtidigt ska öka.

Vissa marker används redan i dag för vall eller grönsaksodling och har därför fortsatt betydelse i produktionen. Alternativa lösningar diskuterades, till exempel att låta marker översvämmas säsongvis snarare än permanent.

Regler och styrning

Det finns i dag stöd för våtmarker i miljösyfte, men behov finns att utvidga detta till klimatsyfte inom ramen för CAP. Att se över stöd till täckdikning nämndes som en möjlig styrning – i vissa fall kan det vara mer kostnadseffektivt att sluta underhålla diken än att aktivt återväta.

Myrslätter togs upp som en traditionell brukningsform som bör få stöd igen, för att möjliggöra fortsatt bruk av våta marker med lågt avkastningsvärde men höga naturvärden.

Målkonflikter identifierades: mellan återvätning och förnybar energi (exempelvis mark som planeras för solpaneler), mellan klimatanpassning och risk för översvämningar, och mellan kolinlagring i skogsproduktion kontra våtmarksåterställning. Det lyftes även farhågor kring vattenmättade marker och risken för erosion och näringsläckage vid kraftiga regn.

Kunskapsunderlag och prioritering

Det behövs bättre kartläggning av utdikade torvmarker – vilka marker har rätt egenskaper för återvätning, vilka betas i dag och var finns störst potential? Diskussion fördes om det verkligen är dessa marker som påverkar landskapets vattenhållande förmåga negativt, och om det istället är viktigare att skydda åkermark från exploatering.

Tidigare har återvätning forskats om i skogsmark med blandade resultat. Skogsproduktion binder i sig kol, vilket gör det svårt att avgöra nettoeffekten av återvätning i dessa områden.

Behov av dialog och lokal förankring

En återkommande synpunkt var att återvätning måste bygga på lokal dialog. Det krävs processer där markägare, brukare och andra berörda kan samverka kring lokalisering och genomförande. Förankringen är särskilt viktig för att skapa förståelse för varför vissa områden väljs ut.

Dialogerna måste även ta hänsyn till de marker som redan används för bete eller odling – att ta dessa ur bruk upplevs som särskilt känsligt, särskilt om ersättningen inte står i proportion till markens värde.

